

У цьому оповіданні йдеться про чоловіка, що не вмів цінувати своєї дружини, а також про жінку, що зробила йому велику честь, віддавши за нього. Між іншим, тут діє ще й єзуїтський священник, який уславився тим, що ніколи не брехав. Священник той був невід'ємним від Юконського краю, зрісся з ним, ті ж двоє опинилися там лише випадково. Вони належали до тих диваків і заволок, що ринуть або в самій середині лави золотошукачів, або плентаються у хвості.

Едвін Бентам і Грейс Бентам були з тих, що волоклися ззаду, бо клондайкська лава дев'яносто сьомого року вже давно спливла великою річкою й осіла у враженому голодом Доусоні. Коли Юкон остаточно спинився й заснув під трифутковим крижаним укривалом, те миле подружжя досягло тільки порогів П'яти Пальців, а до Золотого міста треба було мандрувати ще багато днів на північ.

Восени на тому місці різали багато худоби, і залишилася велика купа требіжу. Троє подорожан, товариші Едвіна Бентама та його дружини, оглянули ту купу, прикинули подумки, що тут можна нагріти руки, й зважили зостатися. Цілісіньку зиму опісля продавали вони кістки й мерзлі шкури господарям зморених собачих запрягів. Ціну вони брали помірну, по долару за фунт і, звісно, за весь требіж гамузом. А через шість місяців, коли вернулося сонце і Юкон прокинувся, вони позастібали тяжкі череси з грошима й помандрували назад на південь. Там вони й досі живуть і брешуть, скільки влізе, про Клондайк, що вони його й не бачили.

Якби не дружина, то Едвін Бентам охоче приєднався б до спекуляції м'ясом, бо він був собі таки ледаченький хлопець. Але дружина, скориставшись з його чванькуватості, навіяла йому думку, що він сміливий і дужий: така людина напевне поборе всі перешкоди й здобуде Золоте руно. Отже, він і справді почувся на відвазі, продав свою пайку костей і шкур за санки й одного собаку та й повернув свої лижви на північ. Нема чого й казати, що Грейс Бентам ішла за ним услід. Ба навіть більше: вже на третій день важкої мандрівки чоловік ішов позаду, а жінка попереду протирає дорогу. Звісно, як тільки хто вигулькував на

обрїї, вони зараз мінялися місцями. Завдяки цьому його мужність зосталася незаплямлена в очах подорожніх, що наче привиди з'являлися й зникали на мовчазному шляху. Є на світі й такі чоловіки.

Яким чином такий чоловік і така жінка могли поєднатися, щоб укупі перебувати щастя й лиху, для нашого оповідання байдуже. Досить того, що так буває, і той, хто захоче доскіпуватися причини, може втратити свою чудову віру в одвічний добір.

Едвін Бентам був хлопчак, якому через непорозуміння природа дала тіло дорослого чоловіка; хлопчак, що міг любісінько розривати метелика, крильце по крильцю, але щулився зі страху перед худим, жилавим молодиком, удвоє меншим за себе; себелюбна, плаксива дитина, замаскована чоловічими вусами й показною статуєю та тоненьким покрівцем культурності й умовної ввічливості. Звісно, він був світська людина й член різних клубів, був із тих, що прикрашають яку завгодно товариську вечірку і вміють говорити всілякі марнички; із тих, що люблять гучні слова й лементують, коли їм заболить зуб. Такі, як він, одружившись з жінкою, завдають їй більше пекельних мук, ніж здолав би завдати найгірший розпусник, що завжди пасеться на заказаних пастівниках. Ми стикаємося з такими людьми щодень, але рідко коли знаємо, що вони за одні. Окрім одруження, найкращий спосіб пізнати їх — це попоїсти з одного горщика з ними і поспати під одним укриттям протягом, скажімо, тижня — цього короткого терміну досить.

Щодо Грейс Бентам, то з першого погляду на неї у вічі впадала струнка дівоча постать. А хто ближче пізнавав її душу, то сам собі видавався нікчемним. І притім не бракувало їй усіх часток одвічної жіночності. Отака була жінка, що надихала й підбадьорювала свого чоловіка в його мандрівці на північ, протоптувала йому стежку, коли ніхто не бачив, і нишком плакала, що її жіноче тіло таке кволе.

Так досягла ця дивно дібрана пара старого форту Селкірка, а потім здолала сто миль понурих диких пуш до річки Стюарт. І одного разу, коли короткий день згасав, а чоловік упав на сніг та аж заходився з

плачу, жінка прив'язала його до санок, закусил губи з болю в усьому тілі й допомогла собаці дотягти його до хатини Мелмюта Кіда. Господаря не було дома, але купець, що спинився там, німець Майерс, засмажив їм печеню з лося й приготував постіль із свіжих ялинових гілок.

Лейк, Ленгем і Паркер хвилювалися, та й було чого, коли зважити все.

— Гей, Сенді! Ти знаєш, де полядниця, а де плічко? Вийди-но та допоможи мені!

То кликав з комори Ленгем, де він надаремне перебирав кусні мерзлої лосини.

— Перше посуд помий! — наказував Паркер.

— Слухай, Сенді, побіжи-но до табору Міссурі, позич трохи цинамону, — благав Лейк.

— Ну, швидше! Чого ти не... — Але в коморі враз загуркотіли ящики та мерзле м'ясо, заглушивши Ленгемів голос.

— Сенді, це ж одна хвилина скочити до Міссурі!

— Дайте йому спокій, — перебив Паркер. — Як мені місити тісто, коли зі столу не прибрано?

Сенді хвильку нерішуче постояв, аж раптом згадав, що він же Ленгемів слуга, винувато шпурнув додолу брудного рушника на посуд і пішов до комори рятувати свого пана.

Ці заможні синки, що були великою надією своїх батьків, приїхали на Північ шукати лаврів, маючи багато грошей на свої витрати і по слuzі на

кожного. Собі на щастя, двоє інших слуг подалися до Білої річки шукати міфічного кварцового шару, а Сенді мусив догоджати всім трьом здоровилам, кожен з яких мав свої примхи щодо їжі. Двічі цього ранку здавалося, що товариство розпадеться. Пощастило запобігти цьому лише значними поступками з боку то одного, то другого каструльного лицаря. Але нарешті смачний обід — їхній спільний витвір — був готовий. Тоді вони сіли на три руки грати в розбійника, щоб надалі уникнути *casus belli*[18], бо переможець у грі мав виконати найважливішу місію.

Це щастя припало Паркерові. Він зачесався з проділом посередині, надів рукавиці та ведмежу шапку й подався до хатини Мелмюта Кіда. Грейс Бентам перепросила їх: мовляв, їй дуже прикро, що її чоловік не міг скористатися з їхньої гостинності, бо пішов оглянути копальні коло потічка Гендерсона. Мелмют же Кід насилу тягнув ноги: він щойно вернувся з тяжкої дороги вздовж Стюарт-річки. Запрошували й Майєрса, але той одмовився, бо мав іншу турботу: пробував розчинити хліб хмелем.

Ну що ж, якось уже обійдуться без чоловіка, головне, що жінка... вони ж цілісіньку зиму не бачили жодної жінки, й присутність Грейс Бентам заповідала початок чогось цікавішого в їхньому житті. Вони всі троє були освічені люди й джентльмени і дуже знулилися за товариством, що його давно не мали. Може, й Грейс Бентам відчувала таку саму тугу, в усякому разі гостина була їй дуже приємна: перша ясна часинка після багатьох тижнів темряви.

Але не встигли подати до столу знамениту першу страву, витвір умілих Лейкових рук, як хтось гучно постукав у двері.

— О, заходьте, містере Бентам! — сказав Паркер, що пішов подивитися, хто то міг прийти.

— Моя дружина тут? — сердито спитав прибулець.

— Авжеж, авжеж. Ми просили містера Майєрса переказати, що чекаємо на вас. — Паркера спантеличило, що гість такий злий, і сам він намагався говорити якнайсолодше. — Заходьте, будь ласка. Ми чекали, що ви от-от надійдете й залишили для вас місце. Ви прийшли саме вчасно до першої страви.

— Заходь, Едвіне, любий, — защебетала Грейс Бентам від столу.

Паркер оступився набік, щоб пропустити його.

— Я прийшов по свою дружину, — мовив Бентам хрипким голосом, що в ньому чути було прикрий власницький тон.

Паркер сторопів, мало не зацідив по обличчю нечому, але стримався та й застиг так із стиснутим кулаком. Усі підвелися. Лейк зовсім розгубився і сам себе піймав на тому, що замалим не спитав: "Та невже ви підете?"

Почалася прощальна метушня: "Дуже мило з вашого боку..." — "Страшенно шкода..." — "Їй-богу, з вами стало веселіше..." — "Справді, тепер ви..." — "Приємної подорожі до Доусона!" — і все таке інше.

Тим часом ягняті допомогли надягти хутро й спровадили на різню. Двері хряснули, а троє хазяїв сумно дивилися на покинутий гостями самотній стіл.

— Чортяка! — Ленгем змалку не вправлявся, і тепер його лайка була слабка й одноманітна. — Чортяка! — знову мовив він, неясно усвідомлюючи, що цього вислову замало, і даремне силкуючись знайти щось міцніше.

Кмітлива та жінка, що вміє підставити свій розум там, де його бракує чоловікові-нездарі, що може снагою своєю зміцнити його хистку натуру, влити йому в душу своє честолюбство, надихнути його на великі вчинки.

А ще кмітливіша й тактовніша та жінка, яка вміє все це зробити так хитро, щоб чоловік, заживаючи плодів її праці, в глибині серця був цілком певний, що все це він завдячує собі самому.

Отак уміла робити Грейс Бентам. Прибувши до Доусона з кількома фунтами борошна й численними рекомендаційними листами, вона одразу взялася випихати наперед свою велику дитину. Це вона розтопила кам'яне серце й добула кредит у жорстокого варвара, що керував долею Компанії Тихоокеанського узбережжя, — однак офіційно концесію видано на ім'я Едвіна Бентама. Це вона тягала свою дитину вгору та вниз річками через мілини й вододіли у шаленій гонитві по золото, а проте кожному впадало в око, який енергійний чоловік той Бентам. Це вона вивчала карти, розпитувала золотошукачів і втовкмачувала географію й топографію у чоловікову порожню голову доти, аж усі дивувалися, як швидко він пізнав країну та знає її особливості. Звісно, казали, що жінка в нього молодчага, але тільки дехто мудріший складав їй правдиву ціну й жалів її.

Вона працювала, а він одержував хвалу й винагороду. У Північно-Західній території заміжня жінка не має права робити займанку, хай то буде мілина, золотий пісок чи кварцова жила, тож Едвін Бентам подався до вповноваженого по золотих копальнях і записав на себе 23-ю гірську ділянку в другому ряді Французького пагорба. А як настав квітень, то вони вимивали щодня на тисячу доларів золота, і таких днів ще мало бути дуже багато.

Під Французьким пагорбом текла річка Ельдорадо; на ділянці коло річки стояла хатина Клайда Вортон. Тоді він ще не вимивав щоденно по тисячі доларів, але його купи нарінку раз у раз зростали, і мав настати час, коли цей нарінок перейде крізь промивальню і протягом тижня на дні осядуть сотні тисяч доларів. Клайд Вортон часто сидів у тій хатині, курих люльку й солодко мріяв — але не про нарінок, навіть не про півтонни золотого піску у великому сейфі Компанії Тихоокеанського узбережжя.

А Грейс Бентам, перемиваючи циновий посуд у своїй хатині на схилі гори, часто поглядала на хатину біля річки Ельдорадо й також мріяла — і також не про нарінок, і не про золотий пісок. Вони часто зустрічалися, бо стежки їхніх ділянок перехрещувались, а до того ж навесні в Північній стороні людям багато про що хочеться погомоніти; однак ні разу ні поглядом, ані словом вони не виявили того, що було в них на серці.

Так було спочатку. Але одного дня Едвін Бентам підняв руку на свою дружину. Всі хлопчаки такі; а ще й ставши одним із королів Французького пагорба, він дуже запишався й забув, що все завдячує їй. Почувши про це, Вортон того ж таки дня пристеріг Грейс Бентам на стежці й палко заговорив до неї. Вона була дуже щаслива, хоча й відмовилася слухати та взяла з нього обіцянку не казати знову таких речей. Її пора ще не настала.

Але сонце почало мандрівку назад, північна темрява змінилася на крицеву барву світанку, сніг став танути, по обмерзлих порогах ринула вода, і шукачі заходилися промивати золото. Вдень і вночі жовта глина й нарінок пробігали крізь швидкі заставки, віддаючи свій викуп дужий і людям з півдня. І під час тої метушні прийшла пора Грейс Бентам.

До всіх така пора приходить у свій час — звісно, коли ми не занадто вайлуваті. Багато людей цнотливі не тому, що люблять чесноту, а просто з лінощів. Той, хто піддавався хвилевій спокусі, знає, що це таке.

Саме тоді, як Едвін Бентам важив золотий пісок на прилавку бару в Розтоці — подостатком його піску переходило через той сосновий прилавок! — Грейс Бентам зійшла з гори й прошмигнула до хатини Клайда Вортона. Вортон не сподівався її, але це не міняло справи. І скільки нещастя та даремного чекання можна було б уникнути, якби панотець Рубо не побачив її та не звернув убік з головної стежки.

— Дитино моя...

— Стривайте-но, панотче! Я вас поважаю, хоча й не признаюся до вашої віри, але не ставайте межи цією жінкою і мною!

— Чи ви знаєте, що робите?

— Знаю! Хоч би ви були всемогутній бог і погрожували кинути мене до вічного вогню, то й то я не поступився б вам у цьому.

Вортон посадив Грейс на стільці й войовниче заступив її.

— Сідайте он на тому ослоні й помовчте, — провадив він, удаючись до єзуїта. — Тепер моя черга. А ваша буде потім.

Панотець Рубо чемно вклонився й сів. Він був лагідна людина й навчився чекати свого часу. Вортон підсунув собі стільця близьенько до Грейс і стиснув їй руку.

— То ти любиш мене, правда? І вивезеш звідси?

З її обличчя було видно, що з цим чоловіком їй легко й спокійно, що вона покладається на нього.

— Люба, хіба ж ти не пам'ятаєш, що я тобі казав тоді? Звісно, я...

— Але як же ти зможеш? А промивати золото?

— Буду я думати про такі дурниці! От, наприклад, передам усю справу панотцеві Рубо. Довірю йому здати мій пісок до компанії.

— Лишень подумати! Я вже ніколи не побачу його.

— То й слава богу!

— Але поїхати... Ох, Клайде, я не можу! Не можу!

— От тобі й маєш! Звісно, можеш. Здайся на мене. Ось тільки зберемо деякі речі та й рушимо, і...

— А як він прийде сюди?

— Я потрощу йому всі...

— Ні, ні! Не треба битися, Клайде! Обіцяй мені.

— Гаразд! То я лише скажу хлопцям прогнати його з ділянки. Вони бачили, як він повадився з тобою, та й самі не дуже люблять його.

— Ой ні, не треба! Не роби йому боляче.

— А що ж? Спокійно дивитися, як він забере тебе в мене на очах?

— Ні-і, — стиха мовила вона, ніжно гладячи його руку.

— Ну, то дай мені самому впоратися з ним і ні про що не турбуйся. Будь певна, я його не покалічу. Він страх як клопотався, боліло тебе чи ні! Ми не заїжджатимемо до Доусона. Я перекажу, щоб двоє хлопців налагодили човна й відвели до Юкону. А ми перейдемо через перевал і спустимося річкою Індіною їм назустріч. Потім...

— Що потім?

Її голова схилилася до нього на плече. Їхні голоси перейшли в тихий шепіт, кожне слово було пестошчі. Єзуїт нервово засовався на ослоні.

— Що потім? — знову спитала вона.

— Потім очепами поженемо човна вгору, перетнемо пороги Білого Коня і Квадратовий яр...

— Ну?

— А далі річкою Шістдесята Миля, потім будуть озера, Чілкут, Дая, а там уже й Солона Вода.

— Але ж, любий, я не вмію підпирати човна.

— Дурненька! Я ж візьму Ситку Чарлі, він знає, кудю слід плисти і де найкраще спинятися. Він найкращий мандрівник з усіх, кого я бачив, дарма, що індієнин. Тобі доведеться лише сидіти в човні, співати пісень і грати роль Клеопатри[19], та ще відганяти... хоча ні, нам пощастило: комарів ще немає.

— А що ж далі, мій Антонію?

— А далі пароплав, Сан-Франциско й цілий світ! Ніколи вже ми не повернемося в цю прокляту дірку. Подумай собі! Цілий світ, і вибирай з нього, що хочеш! Я свою пайку продам. Ми ж дуже багаті. Волдвортів синдикат дасть мені півмільйона за те, що лишилося в землі, та ще вдвічі стільки я маю в нарінку і в сейфах компанії. Поїдемо в Париж на всесвітню виставку. Навіть до Єрусалима, якщо захочеш. Купимо палац в Італії, і ти досхочу гратимеш у ньому Клеопатру... Ні, ти будеш Лукреція[20], Актея[21] або ще хтось, як схоче твоє серденько. Тільки гляди, не...

— Цезарева дружина понад усякі підозри.

— Звісно, але...

— Але я не буду дружиною твоєю, любий, так?

— Я не це хотів сказати.

— Але ти все одно любитимеш мене як дружину і ніколи, ніколи не...
Ох, я знаю, ти будеш такий самий, як і інші чоловіки. Тобі обридне і... і...

— Як ти можеш? Я...

— Обіцяйся мені.

— Авжеж, обіцяюся!

— Ти так легко це кажеш, любий. Звідки ти можеш бути певний? А я?
Я так мало можу тобі дати, а все ж так багато... О Клайде! Обіцяйся, що
ніколи не кинеш мене!

— Ну от! Надто рано ти починаєш сумніватися. Адже сказано: "Доки
смерть нас не розлучить".

— Гай-гай, я вже раз казала такі слова... Йому, а тепер...

— А тепер, моя кохана, більше не муч себе такими розмовами. Звісно,
я ніколи, ніколи не...

І вперше їхні тремтячі уста зішлися. Панотець Рубо дивився крізь
вікно на дорогу, але врешті не витримав. Він кахикнув і озирнувся.

— Тепер ваша черга, панотче!

Вортонове обличчя сяяло вогнем першого поцілунку. В голосі його
бриніла певність у свою перемогу. Він не мав жодного сумніву, чим
скінчиться їхня розмова. Так само була певна й Грейс, бо усміх грав у неї
на устах, як вона глянула на священика.

— Дитино моя, — почав той, — серце мені крається з жалю до вас. Ваша мрія чудова, але вона не може справдитися.

— А то через що, панотче? Я ж погодилася.

— Ви самі не знаєте, що робите. Ви не подумали за присягу, що її склали перед богом тому, кого назвали своїм чоловіком. Мій обов'язок нагадати вам тепер про святість такої обітниці.

— А як я розумію її святість і все ж відмовляюся від неї?

— Тоді бог...

— Який бог? Бог у мого чоловіка такий, що я не можу його визнавати. Отже, є багато богів.

— Дитино! Не кажіть такого! Ох! Ви так не думаєте, я розумію. В мене теж були такі хвилини. — На мить він перелинув у свою рідну Францію, і жінку, що сиділа перед ним, заступила інша, з задуманим обличчям і смутними очима.

— Що ж, панотче, виходить, мій бог покинув мене? Я не грішніша за інших жінок. Я тяжко горювала з ним, за що ж, я маю страждати й далі? Чому мені не зазнати хоч трошки щастя? Я не можу, я не хочу вертатися до нього!

— Не бог покинув вас, а ви покинули бога. Верніться. Здайтеся на його волю, і темрява зникне. О дитино моя...

— Ні, шкода й мови. Як я собі постелила, так і висплюся. Я не повернуся. А якщо бог мене покарає, то вже якось витерплю його кару. Ви цього збагнути не можете. Ви ж не жінка.

— Моя мати була жінка.

— Так, але...

— І Христос народився від жінки.

Вона не відповіла. Запала мовчанка. Вортон нетерпляче смикав вуса й поглядав на дорогу. Грейс сперлася ліктем на стіл, на обличчі її написана була рішучість. Усміх зник. А панотець Рубо розпочав з іншого боку.

— У вас є діти?

— Колись я хотіла їх мати, але тепер ні. І я рада, що нема.

— А мати?

— Мати є.

— Вона вас любить?

— Так.

Вона відповіла пошепки.

А брат? Ні, це не те, він чоловік. А сестра є?

Вона, тремтячи, кивнула головою.

— Молодша? На багато?

— На сім років.

— І ви добре все зважили? Подумали про них? Про свою матір? І свою сестру? Вона стоїть на порозі свого жіночого життя, і ваш нерозважний вчинок може мати велику вагу для неї. Чи ви могли б піти до неї, подивитися на її свіже молоде личко, взяти її руку в свою, притулитися своєю щокою до її щоки?

На цю мову їй в уяві постали такі живі образи, що вона не витримала.

— Годі! Годі! — закричала Грейс і зіщулилася, як собака під батогом.

— Вам доведеться зважити на все це; то краще зважте тепер, завчасу.

В погляді його світилося глибоке співчуття, але вона того не бачила, обличчя ж його, тремтячи з нервового напруження, було незламне. Опанувавши себе, насилу стримуючи сльози, вона підвела голову.

— Я подамся далеко. Вони ніколи мене не побачать і врешті забудуть. Я немов умру для них. І... і я поїду з Клайдом... сьогодні.

Здавалося, що вже на тому кінець. Вортон ступив наперед, але священник звів руку й спинив його.

Ви хотіли мати дітей?

Грейс мовчки кивнула головою.

— І просили їх у бога?

— Часто.

— А тепер ви подумали, що станеться, коли ви народите дитину?

Панотець Рубо зиркнув на чоловіка, що стояв біля вікна.

На мить обличчя їй засяяло, але відразу згасло. Вона збагнула, що той має на думці. Вона звела руки, бажаючи пожаліти її, але священник повів далі:

— Чи ви можете уявити собі невинне немовля в себе на руках? Хлопчика. Бо світ не такий суворий до дівчини. Та вже саме молоко у ваших грудях обернеться на жовч! А могли б ви бути горді й щасливі з вашого сина, знаючи, що інші діти...

— О, майте милосердя! Досить!

— Все на дитині окотиться...

— Мовчіть! Мовчіть! Я вернуся! — вона впала йому до ніг.

— Дитина ростиме, не відаючи нічого поганого, аж одного дня їй люди кинуть в обличчя страшне слово...

— Ох, боже мій! Боже мій!

Грейс голосила на підлозі. Священик зітхнув і підвів її на ноги. Вортон кинувся до неї, та вона порухом спинила його.

— Не підходь до мене, Клайде! Я вертаюся. Сльози котилися їй по обличчю, але вона не втирала їх.

— Після всього?! Ти не підеш! Я тебе не пущу!

— Не зачіпай мене! — Вона затремтіла й відступилася назад.

— Ні! Ти моя! Чуєш! Ти моя! — вигукнув Вортон, а потім напався на священика: — І що з мене за дурень, дозволити вам ляпати казна-що! Дякуйте своєму богові, що ви духовна особа, а то б я вам... Що, скористалися своїм панотцевим правом? Ну, а тепер ідіть геть з мого дому, а то я можу забути, хто ви!

Панотець Рубо вклонився, взяв її за руку й рушив до дверей. Але Вортон став на дорозі.

— Грейс! Ти казала, що кохаєш мене?

— Казала.

— І тепер кохаєш?

— Так.

— Скажи ще раз.

— Я кохаю тебе, Клайде, кохаю.

— Ну що, панотче, — гукнув він. — Ви чули, що вона казала, і все ж ведете її назад, де її чекає пекло, де їй доведеться щохвилі брехати своєму чоловікові?

Але панотець Рубо раптом уштовхнув жінку до другої кімнатки й зачинив двері.

— Цитьте! — прошепотів він до Вортона, недбало сідаючи на стілець.
— Пам'ятайте, що це задля неї! — додав він.

В хатині аж загуло від брутального стуку в двері, клацнула клямка, і ввійшов Едвін Бентам.

— Ви не бачили моєї дружини? — спитав він, як тільки привітався.

Дві голови хитнулися, що ні.

— Я помітив, що її сліди від нашої хатини йдуть униз, — провадив він обережно. — А на дорозі вони зникли якраз навпроти стежки до вас.

Вони слухали його байдуже.

— І я... я думав...

Що вона була тут? — заgrimів Вортон.

Священик утихомирив його поглядом.

— Ви, сину мій, бачили, що її сліди йдуть до цієї хатини?

Хитрий панотець Рубо! Він ще годину тому добре затер сліди, як ішов сюди тою самою стежкою.

— Я добре не роздивлявся, я... — Він підозріло зиркнув на двері до другої кімнатки, а потім запитливо на священика. Той похитав головою, але Бентам усе ще сумнівався.

Хутенько помолившись у думці, панотець Рубо підвівся.

— Якщо ви не вірите, то... — він удав, ніби наміряється відчинити двері.

Священики не брешуть. Едвін Бентам часто чув про це й вірив, що так воно й є.

— Та я вірю, панотче, — сквапно відповів він. — Я лише дивуюся, куди це пішла моя дружина й думав, що, може... Вона, певне, подалася до місіс Стентон, у Французьку ущелину. А погожа днина, правда? Ви чули новину? Борошно подешевшало, стало сорок доларів за центнер. Кажуть, що чечако так і комашаться на річках. Але мені треба йти. Бувайте здорові.

Двері хряснули, і вони побачили крізь вікно, як Бентам попростував до Французької ущелини шукати своєї дружини.

Кілька тижнів пізніше, якраз після червневої поводи, двоє людей вивели човна на середину річки і прив'язали його до пливучої ялини. Линва натяглася, й легенький човник поплив за ялиною, як на буксирі. Панотцеві Рубо звелено залишити верхів'я й вернутися до своєї смуглявої пастви в Мінуку. Там з'явилися білі люди, і індіани занехаяли рибальство й занадто часто вклоняються богам, що хвилево оселився в численних темних пляшках. Мелмют Кід теж мав справи на пониззі, отож і мандрували вони вкупі.

На цілу Північ лише Мелмют Кід знав достеменно цю людину, Поля Рубо. Тільки перед ним священик скидав святобливу одержу і ставав звичайною людиною. Та й чому ж би ні? Вони добре знали один одного. Хіба ж вони не ділилися останнім шматочком рибини, останньою дрібкою тютюну, останньою потаємною думкою на пустельних просторах Берінгового моря, в згубних лабіринтах Великої Дельти під час жахливої зимової мандрівки від миса Барроу до Поркюпайну?

Панотець Рубо сумовито попахкував старою подорожньою люлькою й дивився на червоне кружало сонця, що похмуро зависло над самим обрієм з півночі. Мелмют Кід накрутив свого годинника. Була саме північ.

— Нема чого журитися, друже! — Кід, видно, провадив далі перервану розмову. — Бог напевне простить за таку брехню. Як сказав один поет, що завжди висловлюється до речі:

Якщо ти чув слова її признання,

То хай уста тобі скує мовчання.

Коли брехня рятує від загину, —

Бреши аж до останньої хвилини!

Панотець Рубо вийняв з уст люльку й задумався.

— Той поет правду каже, але не це мучить мою душу. Брехня й кара за неї в руках божих, але... але...

— А що ж? Ваші руки чисті.

— Ні, Кіде. Я довго про це думав, але що є, те вже є. Я ж знав, який у неї чоловік, і попри все змусив її вернутися.

З лісу на березі дзвінко заспівала вільшанка, звіддалік долинув голос куріпки, коло берега, чалапаючи по воді, зайшов у річку лось. А двоє людей у човні мовчки курили.